

Els signes identitaris

Josep Anton Rosell i Pujol

Parlar d'identitat sempre és arriscat, per la mateixa indefinició del concepte. La identitat té un grau d'exotisme que varia segons com cada persona el fa servir. Filològicament, és la qualitat de ser d'una persona o cosa. La definició no aporta molts camins per seguir. Si ja resulta difícil conèixer allò que ens defineix a nosaltres mateixos, perquè estem en constant evolució i canvi, més ho serà encara definir la identitat –els seus signes més constants– d'un país.

Andorra, i entrem ja en matèria, té un concepte qualificat d'andorranitat, que és el tema de la nostra jornada. Pot ser autàrquic (és a dir, de mirada cap endins) o patriòtic (amb la mirada cap enfora). La congènita necessitat de narrar històries, en un país de poca història que ha passat milions d'hores vora el foc escoltant les xerrades de l'encisador de torn, l'ha portat a crear uns signes identitaris basats en les respostes simbòliques per donar una explicació intel·ligible a les realitats que ens han envoltat. Per això té importància el *Manual digest* –per a molts, el dipòsit de la nostra identitat–, quan afirma en la màxima 20 que s'han de “seguir els lloables estils dels avantpassats; regla segura per no errar”. Donar la raó a un concepte com ho és aquest és girar l'esquena a la realitat del temps en què es va dir i, més encara, a la realitat del temps que estem vivim.

Cal dir amb veu alta i amb un missatge clar que els signes identitaris són mentides que diuen veritats. No tenim resposta per definir la identitat, perquè és ficció, i la ficció és el fantasma del desig que es vol ser i no la pròpia realitat del ser. Si atenem la doctrina de Schelling basada en la identitat, hem de partir del subjecte per arribar a l'objecte i de l'intel·lecte per arribar a la natura. És un camp d'estudi que ens pot servir.

Apassionats per tot allò que està passant, mai no hem estudiat a fons el que ha passat. La història que teòricament expliquen les vostres arrels és un fet, un ele-

ment tan estrany com l'espai en el temps; si bé la història necessita de les persones, i el temps, no. La paradoxa rau en el fet que teòricament la història no té cap intenció, però nosaltres sí que busquem aquelles que ens interessin per fer història. La història és una forma visible del temps, de la mateixa manera que ho pot ser un rellotge, que només serveix per si volem viure a l'hora. La història d'un país són molts anys d'història –sempre tan partidista– que no sabem explicar, no a través de l'escenari dels fets –que això sí que és possible–, sinó del perquè les coses es fan d'una manera o una altra. Als països, com a les ciutats –deia Víctor Hugo–, els passa el mateix que a les llambordes: hi camines feliçment per sobre fins que et cauen al cap. Això sempre passa perquè caminem molt de pressa; potser després una mica més a poc a poc, però sempre esperant que els desitjos i la realitat encaixin en els motlles prefabricats que anem construint segons les circumstàncies. Per a molts, creure és més important que pensar i això no és res més que la fe del carboner en la religió, inatacable, inobjectable, immutable com les màximes del *Manual digest*, que, tenint una part de veritat, avui dia són una gran mentida.

La identitat és saber endinsar-nos en altres edats, altres històries, altres espais. Parlem massa del passat i no ens adonem que, fins i tot, en urbanisme els barris antics es diferencien molt poc de les poblacions, cosa que demostra que no ens coneixem els uns als altres –el temor al foraster és un fet que es repeteix constantment–, però que inconscientment els pobles procuren adaptar-se a les necessitats generals tan bé com poden. La realitat és el propi ésser del pensar humà i possiblement allò que identifica la persona. El signe d'identitat podria ser, aleshores, respectar el territori en la mesura del possible i educar la mirada i la intel·ligència en la claredat dels propis límits fixats. Almenys ja tenim alguna cosa palpable i definitòria, a partir d'aquí.

Però si la natura defineix, l'intel·lecte diversifica. I la diversitat és la pràctica social i col·lectiva que ens defineix, és a dir, que ens identifica. La diversitat ha de ser –no ha estat així massa vegades, històricament– un procés que hauria de passar de ser considerada amb criteri polític a ser una política definitòria de país. La diferència és fonamental. Perquè es produeixi una acomodació de la diversitat és necessari que la mateixa diversitat es converteixi en una política –partint del concepte grec polis– i deixi de ser un criteri diferenciador. Només així la diversitat es converteix en un bé col·lectiu i un testimoni identitari que ha de garantir, generalitzar de forma permanent i assegurar la seva accessibilitat a tots els sectors.

Cap signe identitari pot ser expressió d'un moment, sinó una oportunitat de reorientar permanentment la societat. L'explicació biogràfica sempre empitjora les coses. És com el personatge del guinyol que vol que el públic participi en allò que ell vol i no en allò que interessa a la gent. Afegir-hi components que només existeixen en la imaginació del que defensa un plantejament únic i personal no aporta res a la identitat i crea un país que no és el real, malgrat que sí que ho siguin els carrers. El tot sempre és igual a la suma de les parts quan aquestes mateixes

parts s'ignoren entre elles, però no arriba mai a ser la realitat definitiva, identitària. El fet diferencial per aconseguir aquesta finalitat és la multiculturalitat i el multilingüisme –tampoc una llengua única, malgrat que sigui l'oficial– que viu al carrer sense problemes i que defineix millor que qualsevol altra teoria els signes vitals del país. Els problemes que aquesta qüestió pugui plantejar, que reconeixem i no eludim, només es poden solucionar amb aquesta ciència identitària que el poble atresora i que no és res més que el sentit comú. Així fem un altre pas endavant, que és acceptar el que es veu i entendre allò que s'explica o es llegeix.

Un sector que defensa la identitat cap endins té com a única opció veure passar la vida, perquè a ell ja li va bé. L'altra opció, cap enfora, és intentar canviar-la i millorar-la, combatent fins i tots vells conceptes identitàris d'un nacionalisme mal entès. Al món, d'una banda, hi ha els grans països i, de l'altra, els petits. Les nacions instal·lades en les sales de negociació i les que esperen a l'avantcambrà de les grans tribunes internacionals. El que diferencia els petits dels grans no és el nombre d'habitants; la seva existència només és una certesa que es dona per feta. La identificació d'uns i altres rau en la diferència que enfronta la història i de com cada poble ha de buscar el seu paper en els contextos mundials. Els uns ho fan amb les armes; els altres, colonitzen; i als petits només els queda la cultura com a signe identitàri per estar presents. Però uns valors i uns signes que puguin servir als altres. Andorra, com a petita nació, es mostra reticent al gran context perquè té l'altura mundial en un alt concepte, perquè ho veuen inaccessible. La resposta és que els uns es tanquen i els altres volen obrir portes i airejar el poc i bo que tenim per fer-ho universal, al mateix temps que acceptem la tempesta de noves idees que sempre han dominat el món. Quan el pensament es debilita, la coexistència es fa difícil i apareixen els totalitarismes polítics o les religions salvadores. No es tracta de crear un pensament únic, perquè cada vegada més la globalització demostra els seus defectes i els fantasmes particulars tornen a la llum. Les identitats es tornen assassines quan volen ser úniques, excloents i reduccionistes. Tots tenim tot el dret a dir el que pensem i els altres, a escoltar.

Els signes identitàris de la utopia liberal han estat allunyar el món de la llibertat i de la història, és a dir, partir la persona humana en dues meitats. No deixa de ser simptomàtic que la diana de les crítiques estigui precisament en el pensament neoconservador que va arribar a manifestar en boca de Fukuyama el final de la història.

El xoc de les civilitzacions, preconitzat per Huntinton, destaca que el futur es troba no pas en una normativa tancada sinó en una cultura activa capaç d'activar la memòria amb una voluntat política comuna. Aquesta identitat és la que es pot apreciar en els moments més importants al llarg de la història; encara que no sempre hagin estat els més brillants. L'ordre identitàri d'Occident no és universal ni ho ha estat mai, i ho demostren Toynbee i Spengler, per citar els clàssics contemporanis, i no pas els nous corrents historiogràfics moderns.

El postcolonialisme ha desaparegut i per això ara més que mai els signes identitaris dels petits poden aportar llum als grans, sempre que estiguin en la línia de sortida de les realitats actuals.

Com a bons moderns, som especialment sensibles al passat –qualsevol temps passat va ser millor–, però ens trobem en un sentit invers i sempre ha estat així, encara que poques vegades hem volgut reconèixer la realitat. La nostra vida sempre ha estat subordinada a administrar el present en benefici del futur. Per això mai un país no ha estat igual al d'abans, com tampoc no ho han estat les generacions posteriors. El signe identitari no és cap altra cosa que la realització de cada generació del plebiscit a favor del demà. Els ponts medievals del nostre país són els de sempre, però l'aigua canvia a cada moment. Nedar a contracorrent és ofegar-se. Penso com Thomas S. Khun, que deia que caminem en un nou món que és un paradigma en la ciència, en la política, en l'art, en l'urbanisme, en l'economia i fins i tot en les guerres. La part negativa és que alguns, en voler conservar allò que ja no es necessita, creen parcs temàtics perquè el pensament –és a dir, la principal font de la identitat– sigui cada vegada més infantil. Els temps estan canviant, cantava Bob Dylan fa pocs mesos a casa nostra. No és ben bé cert. El que passa és que el temps ha malmès moltes coses i ara ens toca arreglar els desperfectes d'unes falses identitats basades en falsos conceptes identitaris i una història feta a la mida d'uns quants. La solució és difícil; potser és millor crear un nou model identitari de vida. Hem de buscar els signes. Jo, la veritat, és que penso que en tenim uns quants de molt vàlids, uns altres que no serveixen i uns tercers que haurem d'inventar procurant no precipitar-nos en un nou futur que faci possible retrocedir a un passat que no reconegui que la identitat no és sinó ser un mateix tal com un és a cada moment. Ja ha arribat el moment d'anar a buscar el somni d'una Andorra gran que sigui casa de tothom i que els signes d'identitat no siguin uns altres, tal com defensava Balzac, que l'honor, la veritat i la justícia. Això vol dir, en molts aspectes, deixar de fer l'andorrà.

Josep Anton Rosell i Pujol,

director d'"El Periòdic d'Andorra"

i membre de la Federació Internacional de Periodistes